

BOGANMELDELSER

G. Thrane: FALDENDE OMKOSTNINGER. OMKOSTNINGSDEGRESSION I INDUSTRIEN. HANDELSHØJSKOLEN, SKRIFTER FRA INSTITUTTER OG STUDIEKREDSE VII. Einar Harecks Forlag, København 1941. 196 Sider.

Det er ikke let at se Meningen med Publikationen af dette Skrift. En Monografi med nye Forskningsresultater foreligger ikke, saaledes at det videnskabelige Synspunkt ikke kan have spillet nogen Rolle for Udgiveren. Tanken om, at Bogen kunde egne sig som Lærebog, kan heller ikke have været Motivet til Udgivelsen, thi som saadan er Bogen ganske ubrugelig. Tilbage bliver altsaa, at man aabenbart har anset dette Eksamensarbejde for velegnet til at gøre en bredere Læsekreds fortrolig med et for Praksis centralt Problem. Hvis dette har været Hensigten — og Omslagsreklamen tyder derpaa — saa maa det desværre siges, at Bogen heller ikke egner sig til at opfylde dette i og for sig anerkendelsesværdige Formaal. Forudsætningerne for, at et saadant i øvrigt store pædagogiske Evner krævende Forsøg skal lykkes, er, at Forfatteren behersker sit Emne til Bunds og forstaar at give Fremstillingen den Klarhed, som er indvundet gennem intensive Studier. Den foreliggende Bog opfylder imidlertid ikke disse Forudsætninger. Den er tværtimod et sørgeligt Resultat af en økonomisk Halvdannelse, som den økonomiske Videnskab desværre stadig er nødt til at kæmpe imod. Den Slags Bøger er farlige, fordi de udadtil optræder i videnskabelig Forklædning, saa den økonomisk ikke trænede Lægmand ikke er i Stand til at erkende Bogens virkelige Ansigt. Det er først og fremmest af denne Grund, at vi er nødt til at gaa lidt nærmere ind paa Bogens Indhold.

Det første Kapitel (Omkostningsdegressionens teoretiske Behandling; S. 9—53) indeholder en kritikløs Afskrift af en Række temmelig planløst udvalgte Forfattere uden nogensomhelst egen Stillingtagen til de fremsatte Opfattelser. Allerede Navnelisten over de behandlede Forfattere vil vække Forbavselse hos enhver økonomisk Teoretiker. Medens den indeholder talrige Autorer, der overhovedet ikke har ydet Bidrag til Omkostningsteorien (E. Sax, L. Sinzheimer, K. Wittgenstein, Th. Vogelstein, P. Hauschildt), er økonomiske Forskere, hvis Arbejde har haft grundlæggende Betydning for den moderne Omkostningsteori og dermed for hele den i Bogen behandlede Problemkreds, forbigaaet i Tavshed. Saaledes ved Forf. ikke, at der siden P. Sraffa i 1925 offentliggjorde sit fundamentale Arbejde: *Sulle relazioni fra costo e quantità prodotta* (Annali di Economia. Bd. II), har fundet en næsten revolutionerende Udvikling Sted inden for

BOGANMELDELSER

G. Thrane: FALDENDE OMKOSTNINGER. OMKOSTNINGSDEGRESSION I INDUSTRIEN. HANDELSHØJSKOLEN, SKRIFTER FRA INSTITUTTER OG STUDIEKREDSE VII. Einar Harecks Forlag, København 1941. 196 Sider.

Det er ikke let at se Meningen med Publikationen af dette Skrift. En Monografi med nye Forskningsresultater foreligger ikke, saaledes at det videnskabelige Synspunkt ikke kan have spillet nogen Rolle for Udgiveren. Tanken om, at Bogen kunde egne sig som Lærebog, kan heller ikke have været Motivet til Udgivelsen, thi som saadan er Bogen ganske ubrugelig. Tilbage bliver altsaa, at man aabenbart har anset dette Eksamensarbejde for velegnet til at gøre en bredere Læsekreds fortrolig med et for Praksis centralt Problem. Hvis dette har været Hensigten — og Omslagsreklamen tyder derpaa — saa maa det desværre siges, at Bogen heller ikke egner sig til at opfylde dette i og for sig anerkendelsesværdige Formaal. Forudsætningerne for, at et saadant i øvrigt store pædagogiske Evner krævende Forsøg skal lykkes, er, at Forfatteren behersker sit Emne til Bunds og forstaar at give Fremstillingen den Klarhed, som er indvundet gennem intensive Studier. Den foreliggende Bog opfylder imidlertid ikke disse Forudsætninger. Den er tværtimod et sørgeligt Resultat af en økonomisk Halvdannelse, som den økonomiske Videnskab desværre stadig er nødt til at kæmpe imod. Den Slags Bøger er farlige, fordi de udadtil optræder i videnskabelig Forklædning, saa den økonomisk ikke trænede Lægmand ikke er i Stand til at erkende Bogens virkelige Ansigt. Det er først og fremmest af denne Grund, at vi er nødt til at gaa lidt nærmere ind paa Bogens Indhold.

Det første Kapitel (Omkostningsdegressionens teoretiske Behandling; S. 9—53) indeholder en kritikløs Afskrift af en Række temmelig planløst udvalgte Forfattere uden nogensomhelst egen Stillingtagen til de fremsatte Opfattelser. Allerede Navnelisten over de behandlede Forfattere vil vække Forbavselse hos enhver økonomisk Teoretiker. Medens den indeholder talrige Autorer, der overhovedet ikke har ydet Bidrag til Omkostningsteorien (E. Sax, L. Sinzheimer, K. Wittgenstein, Th. Vogelstein, P. Hauschildt), er økonomiske Forskere, hvis Arbejde har haft grundlæggende Betydning for den moderne Omkostningsteori og dermed for hele den i Bogen behandlede Problemkreds, forbigaaet i Tavshed. Saaledes ved Forf. ikke, at der siden P. Sraffa i 1925 offentliggjorde sit fundamentale Arbejde: *Sulle relazioni fra costo e quantità prodotta* (Annali di Economia. Bd. II), har fundet en næsten revolutionerende Udvikling Sted inden for

Omkostningsteorien, ligesaa lidt som hun kender den store Diskussion om omkostningsteoretiske Problemer, som omkring 1930 fandt Sted i *Economic Journal* og i *Zeitschrift für Nationalökonomie*. Banebrydere som Viner, Pigou, Harrod, Frisch, Stackelberg o. a. har skrevet forgæves for hende. Oversigten over Problemets Udvikling i Litteraturen giver derfor et alt andet end korrekt Billede af de faktiske Forhold. Til Forf.s Fremstilling maa iøvrigt bemærkes, at de af hende tegnede Figurer til Illustration af Büchers Teori ikke er tegnet af Bücher. Denne Forf. har ikke haft Kendskab til den U-formede Stykomkostningskurve. Det af Forf. tegnede Billede forvrænges iøvrigt derved, at hendes Fremstilling opviser en Række alvorlige Fejl; f. Eks. vil Forf. dog næppe opretholde følgende Sætning: »Degressive Omkostninger vil ligesom fixe Omkostninger fremfor alt være et Tegn paa en ikke fuldt udnyttet Kapacitet for de paagældende Omkostningselementer« (S. 28). Endvidere er den grafiske Fremstilling paa S. 29 forkert. Den Kurve, der skal illustrere Begrebet progressive Omkostninger, viser først Degression og derefter Progression.

Afsnit II (Omkostningsdegressionens Former og Aarsager, S. 54—103) indeholder en nærmere Omtale af de af Schmalenbach anvendte Begreber Driftsdegression og Størrelsesdegression eller, som den moderne Teori kalder dem, Omkostningsforløbet ved partiel eller total Tilpasning (eller hos Jantzen: Kapacitetslov og Tekniklov). Forf. er m. H. t. disse vigtige Begreber ganske uklar. Ligeledes hersker der Uklarhed over Kapacitetsbegrebet. Paa S. 63 siges: »Selve Driftsdegressionen naar sin Grænse, der som Regel han fastslaas rent teknisk, herefter ophører Degressionen og afløses til Gengæld af Progression, der maa betragtes som et sikkert Tegn paa Overanstrengelse af hele Driften eller enkelte Driftsdele Ved Definitionen af Driftsdegression gaar man altsaa ud fra den Forudsætning, at der eksisterer en ikke fuldt udnyttet Kapacitet«. Deraf følger, at en Virksomheds Kapacitet forstaaes som det Produktionsomfang, for hvilket Stykomkostningerne naar deres Minimum. Den saaledes definerede Kapacitet kan imidlertid ikke, som Forf. mener, fastslaas rent teknisk. Den er tværtimod en udelukkende økonomisk bestemt Størrelse, der varierer med Produktionsfaktorernes Priser. Differensen mellem det teknisk mulige maksimale Produktionsomfang og det saaledes bestemte Kapacitetsproduktionsomfang er den Størrelse, Forf. kalder Overkapacitet. Forf. mener, at »en Virksomheds Overkapacitet kan sammenlignes med en Sygdom. Dens Tilstedeværelse giver sig Udtryk i for store Omkostninger, og ved Diagnosen fastslaas man Ondets Rod. Man vil efter dettes Konstatering have til Opgave enten at fjerne Sygdommens Aarsag eller, dersom dette ikke er muligt, søge at indstille Patientens Livsvilkaar i Overensstemmelse med de givne Forhold. Undertiden kræver Sygdommen Amputation, og undertiden har den en dødelig Udgang« (S. 77). Ogsaa saadanne Paastande er urigtige; enhver moderne Lærebog i Produktionsteori underretter derom.

Heller ikke forstaar Forf. den egentlige Betydning af Begrebet Størrelsesdegression, som finder sit Udtryk i Omkostningskurven ved total Tilpasning eller i Teknikloven. Forf. opfatter denne Kurve som det geometriske Sted for Stykomkostningernes Minima af de Omkostningskurver ved partiel Tilpasning, som fremkommer, naar ethvert Produktionsomfang realiseres i et Anlæg, der netop tillader, at producere dette Produktionsom-

fang med de mindst mulige Omkostninger, og der derefter i disse Anlæg sker en partiel Tilpasning. Denne Kurve har imidlertid kun sekundær Betydning. Afgørende er alene *Indhyldningskurven* for de enkelte Stykkomkostningskurver ved partiel Tilpasning. Meget klart har allerede Jantzen og senere i *Economic Journal* 1931 Harrod behandlet disse Sammenhæng (The Law of Decreasing Costs), som iøvrigt findes fremstillet i enhver moderne Lærebog.

Som Følge af Fundamentets Uholdbarhed er ogsaa det tredje Kapitel (Omkostningsdegressionen belyst gennem Talmateriale) behæftet med alvorlige Skavanker. Ogsaa her aftrykker Forf. uden at gøre Forsøg paa gennem egne statistiske Studier i Praksis at prøve Teorien, allerede publiceret Talmateriale. De fleste publicerede Talrækker er historiske Tidsrækker, mens Omkostningskurver ved Udnyttelsen af et givet Anlæg eller ved Udvidelsen i den givne Teknik eller ved Overgangen til ny Teknik er af statisk Karakter. Den, der nogensinde har prøvet selv ud af statistisk Talmateriale at opstille statiske Omkostningskurver ved partiel eller total Tilpasning, ved, hvilke uhyre Vanskeligheder, der stiller sig i Vejen ved Løsningen af denne Opgave. Kun ganske faa alvorlige Forsøg i denne Retning er hidtil blevet gjort, hvoraf Joel Dean's Undersøgelser (Statistical determination of costs, with special reference to marginal costs, Chicago 1936, og Statistical cost curves, Journal of the American Statistical Association 1937) særlig bør fremhæves. Forf. omtaler imidlertid hverken denne eller andre Undersøgelser med lignende Formaal.

Ganske vist er Forf. i nogle Tilfælde klar over, at en Betragtning af ubehandlede Tidsrækker ikke uden videre tillader at drage Slutninger. En Bearbejdelse af Talmaterialet med den moderne statistiske Teoris Instrumenter — den eneste Vej at naa til brugbare Resultater — foretager hun dog ikke i noget Tilfælde.

E. Schneider.

H. Winding Pedersen: SAMFUNDSØKONOMIENS GRUNDTRÆK. Almindelig Erhvervslære I. Andr. Fred. Høst & Søn's Forlag, København 1941. 425 S.

En svensk ekonom kan icke annat än avundas Danmark den utomordentliga utveckling av den ekonomiska lärobokslitteraturen, som ägt rum i detta land under senare år. Lyckligtvis mildras avundsjukan av medvetandet att dessa böcker utan svårighet kunna användas även i Sverige, särskilt vid universitet och högskolor. På företagsekonomins område utgöra Sveistrups inledande arbeten, Winding Pedersens och Thorkil Kristensens kostnadsböcker jämte Jantzens och Schneiders behandling av en rad företagsekonomiska problem för de mera avancerade studenterna en samlad framställning av imponerande slag, som kompletteras av en rad mera speciella arbeten av andra yngre danska ekonomer. Någon motsvarighet till denna rikliga och värdefulla flora av läroböcker föreligger icke vad den del av ekonomin beträffar, som sedan gammalt betecknas som samhällsekonomi. Genom lektor Winding Pedersens Almindelig Erhvervslære I har emellertid nu även på detta område den danska litteraturen berikats med ett arbete av högsta klass. Dess uppgift är att införa en förut med ekonomisk teori obevandrad läsare i dess centrala sammanhang och att ge en bild av den samhälleliga miljö, i vilken det ekonomiska systemet arbetar. Boken täcker alltså ett större område än de svenska motsvarigheter, som professorerna